

АНАЛІЗ УРОКУ ЯК ПЕРЕДУМОВА ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ СУЧАСНОГО ВЧИТЕЛЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Тетяна ТРУХАНОВА (Кіровоград, Україна)

У статті розглянута проблема навчання студентів аналізу/самоаналізу уроків. Подано засоби для навчання (схема загального аналізу уроку, бланк оцінки уроку).

Ключові слова: *аналіз/самоаналіз уроку, схема загального аналізу уроку, бланк оцінки уроку.*

The article deals with the problem of teaching students to analyse lessons of English. Some aids for teaching are given (the scheme of general analysis, peer appraisal form).

Key Words: *analysis/self-analysis of the lesson, the scheme of general analysis, peer appraisal form.*

Одним з світових напрямків реформування освітніх систем є орієнтація на неперервність освіти [6, с.8]. Концепція “Якісна освіта на все життя» змінюється на більш актуальне розуміння необхідності освіти протягом всього життя, що передбачає формування в особистості готовності до постійного професійного вдосконалення [2, с.7].

Зарубіжні дослідники визначають різницю між підготовкою вчителя в навчальному закладі (teacher training) та професійним вдосконаленням протягом всього життя (teacher education). Сучасне визначення останнього терміну висвітлює процес вдосконалення знань навчального предмета, зміцнення вмінь його викладати, розвиток позитивного стилю викладання [8, с. 121] вже після отримання диплома про освіту, під час практичної педагогічної діяльності.

Але сучасне становище в галузі освіти, зокрема шкільної, передбачає небагато стимулів до професійного зростання, тому, як правило, саме вчитель його ініціює. І відомо, що частина наших вчителів не усвідомлює, що, якщо вони самі не змінюються і не вдосконалюються як професіонали, не варто очікувати успішного навчання учнів.

Професійне зростання, за твердженням Д.Нунана [8, с. 123] передбачає, що вчитель є професіоналом, що рефлексує (the reflective practitioner), тобто він здатний критично аналізувати власний досвід, досліджувати альтернативні шляхи вирішення проблеми й прийти до розуміння того, як можуть бути досягнуті особистий розвиток і вдосконалення. Такий вчитель не лише пасивно сприймає і втілює навчальні плани і методи, розроблені іншими людьми, а є професіоналом, що здатний спрямовувати власну діяльність (self-directed teacher) [7, с. 133].

На прикладі навчання японської мови Т.Свердлова також зауважує, що рефлексивний аналіз викладачем процесу і результатів власної педагогічної діяльності є важливим напрямом вдосконалення викладання. Автор розглядає рефлексивний аналіз і вдосконалення педагогічної діяльності як неперервний чотирикомпонентний цикл: 1. З'ясування

проблемних моментів на основі спостереження. 2. План вдосконалення педагогічної діяльності. 3. Втілення плану вдосконалення. 4. Оцінка ефективності проведеного вдосконалення [4, с. 56].

Безумовно, що «професіонал, що рефлексує», не з'явиться зненацька. Основу для формування такої особистості треба закласти під час підготовки вчителя у вищому навчальному закладі.

Одним з перших кроків у цьому напрямку слід вважати формування здатності правильно скласти план-конспект уроку. Для цього варто застосувати певний алгоритм послідовних дій вчителя для складання плану-конспекту:

- 1) Визначте тему уроку.
- 2) Визначте місце даного уроку в тематичному циклі.
- 3) Вивчіть методичні вказівки «Книжки для вчителя» і внесіть корективи з урахуванням індивідуально-психологічних особливостей групи.
- 4) Визначте тип і вид уроку, сформулюйте всі цілі уроку (практична, освітня, розвивальна, виховна), якщо урок є першим в тематичному циклі, або лише практичні цілі (як максимум – три) для всіх інших уроків тематичного циклу.
- 5) Визначте етапи уроку і цілі, прийоми кожного з них.
- 6) Продумайте форму проведення і змісту початку уроку.
- 7) Підберіть мовленнєвий матеріал і вправи, що відповідають цілям кожного етапу уроку.
- 8) Визначте режим виконання кожної вправи/ завдання і мовні засоби для реалізації визначених цілей.
- 9) Визначте способи контролю володіння навичками та вміннями учнів на уроці.
- 10) Підготуйте необхідний наочний та роздавальний матеріал, необхідний для досягнення мети уроку з урахуванням індивідуально-психологічних особливостей учнів.
- 11) Оптимально розподіліть час на кожен етап уроку.
- 12) Продумайте форму пояснення домашнього завдання з урахуванням індивідуально-психологічних особливостей учнів.

Другим кроком можна вважати самоаналіз власно створених планів-конспектів уроку. С.В Роман вважає, що правомірно виділяти такі об'єкти аналізу уроку іноземної мови: 1) методичний аспект: уміння ставити і вирішувати методичні задачі, реалізовувати сучасні вимоги до методичного аспекту уроку іноземної мови; 2) психолого-дидактичний: уміння узгоджувати практичні цілі і задачі із завданнями освіти, розвитку і виховання особистості; 3) дидактико-операційний: володіння технікою вчительської праці; 4) лінгво-методичний: володіння іноземною мовою як специфічним засобом педагогічної техніки вчителя-філолога та інструментом планування й вирішення комунікативно практичних задач уроку [3, с.45]. Ці об'єкти аналізу відображені в схемі загального аналізу уроку, що наводиться в підручнику «Методика навчання іноземних мов у середніх навчальних закладах» [1, с. 246-247]. Тому варто орієнтувати студентів на застосування цієї схеми під час аналізу власного плану-конспекту.

Схема загального аналізу уроку

- I. Цілеспрямованість уроку:
  - 1) визначити тему уроку, місце уроку в ситуативно-тематичному циклі, тип уроку;
  - 2) назвати цілі уроку: практичну, освітню, розвиваючу, виховну;
  - 3) встановити відповідність поставлених цілей місцю уроку в ситуативно-тематичному циклі і типу уроку.
- II. Структура і зміст уроку:
  - 1) назвати етапи уроку в їх послідовності;
  - 2) встановити відповідність прийомів навчання основним цілям уроку;
  - 3) оцінити раціональність співвідношення тренувальних і мовленнєвих вправ;
  - 4) назвати допоміжні засоби навчання, що використовувались, оцінити їх доцільність та ефективність;
  - 5) визначити розвиваючу, освітню, виховну цінність мовленнєвого матеріалу уроку і вправ, їх відповідність віковим інтересам учнів.

III. Активність учнів на уроці:

1) визначити основні форми взаємодії вчителя та учнів на уроці, їх місце (на якому етапі, для вирішення яких завдань) та ефективність;

2) назвати прийоми стимулювання мовленнєвої та розумової активності учнів.

IV. Мовленнєва поведінка вчителя:

1) визначити відповідність мовлення вчителя мовній формі, його адаптованість до рівня мовної підготовки учнів і вимог шкільної програми;

2) оцінити чіткість і доступність формулювання вчителем завдань та зверненість його мовлення до учнів;

3) обґрунтувати доцільність використання вчителем рідної мови на уроці;

4) встановити співвідношення мовлення вчителя та учнів на уроці.

V. Результативність уроку:

1) назвати, чого навчилися учні на уроці;

2) визначити відповідність рівня сформованості мовленнєвих навичок та вмінь поставленим цілям;

3) оцінити об'єктивність і мотиваційний потенціал виставлених вчителем оцінок.

Наводимо приклад такого аналізу, підготовленого студенткою 4-го курсу.

АНАЛІЗ УРОКУ

I. 1. Я підготувала план-конспект уроку в 3-му класі за підручником "Excellent 3". Темою мого уроку є "Sport Activities", а підтемою "Water Sports". Урок знаходиться на початку ситуативно-тематичного циклу. Виходячи з цього, ми робимо висновок, що це урок формування і розвитку мовних і мовленнєвих навичок та вмінь.

2. Готуючи план-конспект уроку, я визначила такі основні цілі:

• *практична – ознайомлення учнів з новим лексичним та граматичним матеріалом, розвиток лексичних та граматичних навичок;*

• *освітня – розширення знань учнів про водні види спорту;*

• *розвивальна – розвивати кмітливість учнів;*

• *виховна – прищеплювати любов до спорту.*

3. Основною метою даного уроку є ознайомлення учнів з новим лексичним та граматичним матеріалом, що відповідає місцю уроку в ситуативно-тематичному циклі та типу уроку, адже він розміщений на початку циклу, а тому мається на увазі формування і розвиток мовних і мовленнєвих навичок і вмінь.

II. 1. Схематично даний урок можна представити як послідовність таких етапів:

• *Початок уроку, організація класу;*

• *Мовленнєва зарядка;*

• *Прослуховування діалогу та виконання вправ;*

• *Ознайомлення з новою граматичною структурою, виконання вправ;*

• *Пояснення домашнього завдання;*

• *Підсумки уроку, оцінювання.*

2. Згідно місцю уроку в ситуативно-тематичному циклі, на уроці переважають тренувальні вправи, зокрема вправи на опрацювання лексики та тренування нової граматичної структури "sb could do sth but couldn't do sth". Для перевірки розуміння учнями нового матеріалу використовується прослуховування діалогу та виконання вправ до нього.

3. План уроку складено таким чином, що тренувальні вправи передують мовленнєвим, аби дати змогу учням засвоїти новий лексичний матеріал, а вже потім використовувати його в аудіюванні та усному мовленні.

4. Допоміжними засобами, що сприятимуть підвищенню якості уроку є: аудіо запис, картки з завданнями, завдання-ребус, малюнки з зображенням водних видів спорту.

5. Основними цілями аудіювання в 3-му класі є:

- *розвиваюча – розвивати здібність до слухової диференціації;*

- *освітня – поглибити і розширити знання учнів про країну виучуваної мови.*

Для учнів дуже важливим є навчитися сприймати на слух іншомовне мовлення. Так як спорт є важливою частиною здорового способу життя, додаткова інформація про його

види та їх особливості можуть бути цікавими і корисними для учнів. Саме з молодшого віку необхідно прищеплювати інтерес дітей до здорового способу життя.

III. 1. На цьому уроці основною формою взаємодії учасників навчального процесу є взаємодія учителя та учнів на усіх етапах. В молодшій школі вчитель відіграє основну роль в організації роботи на уроці, адже молодші школярі ще не вміють працювати самостійно. Тож вчитель скеровує дії учнів протягом уроку.

2. Для стимулювання мовленнєвої та розумової активності учнів на уроці, перш за все, використовується наочність (картинки, картки), не лише для кращого сприйняття учнями матеріалу, а також для їх зацікавленості в ньому. Не менш важливою є рольова гра – виконання дій у парах, виголошення реплік за зразком, де учні навчаються правильно висловлювати свої думки, а також дізнаються про уподобання своїх товаришів.

IV. 1. Протягом уроку я в основному розмовлятиму англійською мовою, звертаючись до учнів, а також даючи їм інструкції. Проте при поясненні нової граматичної структури, я використовуватиму українську мову, аби впевнитися в тому, що учні все зрозуміли.

2. Інструкції, подані мною, чіткі і прості. Учням відомі граматичні форми та лексичні одиниці, що я використовуватиму при подання інструкцій (Open your books. Now we are going to listen to a dialogue etc.).

4. Звертаючи увагу на те, що урок проводиться в 3-му класі, значну його частину займає мовлення вчителя. Це пояснення завдань уроку, організація мовленнєвої зарядки, пояснення нового матеріалу та подання прикладів. Проте учні активно включатимуться в хід уроку, відповідатимуть на запитання вчителя, виконуватимуть усні вправи.

V. Отже, я сподіваюся, що на моєму уроці учні третього класу вивчать новий лексичний та граматичний матеріал, а також навчатися використовувати його в мовленні. Для досягнення максимального результату учні повинні виконати вправи на створення речень за зразком, що допоможе їм при засвоєнні нового граматичного матеріалу.

Третім кроком ми вважаємо за доцільне аналізувати вже англійською мовою відеозаписи уроків, в тому числі й ті, що пропонуються в мережі Інтернет. Спочатку ми знайомимо студентів з бланком 'Peer appraisal form' [8, с. 246-248] (міський університет Гонконгу, відділення англійської мови). Наводимо модифікований приклад бланку.

Peer appraisal form

Teacher's name _____

Observer _____

Theme /Lesson number (if available) _____

Goals of the lesson _____

1. Aims and objectives

Were the aims and objectives for the lesson clearly explained?

Did the lesson have a clear focus?

2. Appropriacy of materials

How appropriate were the classroom activities to achieve the aims and objectives?

How effectively was the content presented?

Was the material/ content too much or too little for the lesson?

3. Organisation of the lesson

How appropriate was the organization of the lesson?

4. Stimulating learner interest

To what extent was the teacher able to stimulate and sustain student interest for the duration of the class?

5. Opportunities for learner participation

Did the students have enough opportunities to participate in the learning activities?

Did all the students get opportunities to participate in the learning activities?

6. Use of teaching aids

To what extent were the teaching aids used in the lesson effective?

7. Explaining difficult concepts

To what extent was the teacher able to explain difficult concepts to the learners?

8. Effectiveness

Was the lesson effective? Why or why not?

9. Any other general observations

Пропонуємо приклад аналізу уроку, здійсненого студенткою 4-го курсу.

Peer appraisal form

Teacher's name: Regina Gitelman

Observer: Julia Borzhak

Theme/Lesson number: "Mass Media in Our Life"; 1/9

Goals of the lesson:

Practical goals: to develop the ability of producing dialogues; to exercise the skanning skills; to familiarize the pupils with new vocabulary

1. Aims and objectives

The practical aims were clearly explained to the pupils at the beginning of the lesson. The lesson opens the thematic cycle. Thus, the objectives correspond to the place of the lesson in the thematic cycle.

2. Appropriacy of materials

Such methods as a discussion with students, making a dialogue using supporting materials were used to achieve the goal of developing the ability of producing dialogues. Reading of the text and the exercises after it contributed to the development of reading skills. Still to my mind, the exercises ("True or false", matching) influence the understanding of the contents only. I think the lesson lacks an exercise or some thought provoking questions for understanding the sense of the text.

The purpose of "familiarizing the pupils with new vocabulary" was realized through the work with a dictionary. The developmental and educational goals were immediately connected with the practical ones. The independent work predominated at the lesson. Due to this the pedagogical goal was realized.

Mostly the speech exercises were used at the lesson, which is determined by its goals. The content of the lesson was presented effectively and reflected the interests of the pupils.

3. Organisation of the lesson

There was internal logic in the organisation of the lesson. Firstly, the pupils were warmed up by the discussion. Then the main activities (according to the plan) followed. Each part of the body of the lesson was structured comprehensively. For example, before reading the model dialogue the supporting words and expressions from the orange box were read and translated.

The forms of interaction are in compliance with the types of work: e.g. pupil-pupil – dialogue (pair work).

4. Stimulating learner interest

The methods of stimulating learner interest were as follows: the questions during the discussion, interactive tasks, using the interesting contents of the textbook (the text). To my mind, the interest of the pupils was not stable all the time. The teacher might think over some additional techniques of stimulating interest.

5. Opportunities for learner participation

The pupils had enough opportunities to participate in the different learning activities.

All the pupils were involved into this or that activity.

6. Use of teaching aids

The teaching aids used at the lesson were as follows: the textbook and its contents, the dictionary. Actually, the lesson could have more supplementary materials, for example, illustrations or a short video on the topic for relaxation and stimulating the interest of the pupils.

7. Explaining difficult concepts

There were no complex grammatical structures requiring explanation. Thus, the teacher used English for giving instructions and conducting the lesson. The speech of the teacher is not impeccable, but in general grammatically correct. The used vocabulary corresponds to the pupils' knowledge of English. The advantage is that the pupils' speech predominates at the lesson.

8. Effectiveness

To crown it all, the lesson was effective as the pupils polished the ability of producing dialogues, reading and analysing the text and studied new vocabulary items. The foundation for the

further work on the theme was laid. The generated speech skills and abilities of the pupils correspond to the goals of the lesson.

9. Any other general observations

Due to the teachers' control no serious violations of discipline were observed.

The lesson involved versatile activities.

Отже, як свідчить практика, навчання студентів аналізу/самоаналізу уроків в курсі методики навчання англійської мови дає змогу мотивувати студентів до їхнього подальшого професійного становлення, до розвитку позитивного стилю викладання, вдосконалення знань навчального предмета та зміцнення вмінь його викладати. Такий вчитель буде здатний критично аналізувати власний досвід, шукати альтернативні шляхи вирішення проблем, тобто бути справжнім професіоналом.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Методика навчання іноземних мов у середніх навчальних закладах: Підручник. – К.: Ленвіт, 1999. – 320 с.
2. Методика формування міжкультурної іншомовної комунікативної компетенції: Курс лекцій: [навч. метод. посібник для студ. мовних спец.осв.-кваліф.рівня "магістр"] /Бігич О.Б., Бориско Н.Ф., Борецька Г.Е. та ін. / за ред. С.Ю.Ніколаєвої – К.: Ленвіт, 2011. – 344 с.
3. Роман С.В. Аналіз уроку іноземної мови в початковій школі// Іноземні мови. – № 1. – 2005. – С. 45-49.
4. Сverdlova T.G. Рефлексивний аналіз процесу викладання японської мови як засіб підвищення його ефективності// Іноземні мови. – № 1. – 2013. – С. 56-61.
5. Соловова Е.Н. Методика обучения иностранным языкам: Базовый курс лекций: Пособие для студентов пед. вузов и учителей. – М.: Просвещение, 2002. – 239 с.
6. Соловова Е.Н. Методика обучения иностранным языкам: Продвинутый курс: Пособие для студентов пед. вузов и учителей. – М.: АСТ: Астрель, 2008. – 272 с.
7. Nunan D. Designing Tasks for the Communicative Classroom. – Cambridge: Cambridge University Press, 1999. – 211 p.
8. Power Pedagogy & Practice. – Oxford: Oxford University Press, 1997. – 398 p.
9. Richards J.C. Curriculum Development in Language Teaching. – Cambridge: Cambridge University Press, 2011. – 321 p.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Тетяна Труханова – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри германської філології Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Наукові інтереси: методика викладання іноземних мов.